

AVA – Zvyšovanie povedomia o prístupných voľbách

Správa o prístupnosti volieb pre nevidiacich
a slabozrakých voličov v Európe

The voice of blind and partially sighted people in Europe

Verzia 1.0
November 2018

ZHRNUTIE

Dohovor OSN o právach ľudí so zdravotným postihnutím zaväzuje všetky krajiny “zaručiť osobám so zdravotným postihnutím politické práva a možnosť využívať ich na rovnakom základe s ostatnými”. Tento záväzok zahŕňa aj hlasovanie vo voľbách, ktoré je jednou z najrozpoznatelnejších čŕt politického života v Európe. Aj napriek tomu však štandardný model volieb, ktorý sa v súčasnej Európe praktizuje – označenie preferovaného kandidáta alebo strany na papierovom hlasovacom lístku – vylučuje z uplatnenia si tohto základného politického práva väčšinu z 30 miliónov európskych občanov so zrakovým postihnutím.

V súvislosti s týmto problémom vzniklo už mnoho dokumentov, ich autormi sú predovšetkým medzinárodné organizácie. Spomínané dokumenty majú mimoriadny prínos do diskusie o politických právach ľudí so zdravotným postihnutím, sú však obmedzené tromi nedostatkami.

Prvým je, že sa týkajú len určitej časti európskych krajín. Druhým, že správy rýchlo strácajú na aktuálnosti v dôsledku dynamických zlepšení v právnom kontexte. Tretí nedostatok je, že väčšina publikácií má príliš všeobecný charakter na to, aby sa z nich dali formulovať konkrétne body.

Táto správa má za cieľ odstrániť nedostatky v dokumentoch o spomínanej problematike, preto sa sústreďuje na úzku časť politickej participácie – hlasovanie vo voľbách, a to len z hľadiska nevidiacich a slabozrakých (NS) voličov v 45 európskych krajinách. Klade si otázku, ako zorganizovať voľby prístupným spôsobom a umožniť aj NS voličom účasť na rovnakom základe. V správe sa tak izolujú špecifické požiadavky ľudí so zrakovým postihnutím na prístupnosť a politickú účasť a konkretizujú sa požiadavky pre subjekty s rozhodovacou právomocou na usporiadanie volieb

Správa je preto založená na revízii právnych ustanovení priebehu zákonných volieb a referend v 45 krajinách, na expertnom prieskume v rámci Európskej únie nevidiacich (EBU), ktorý obsahuje 24 odpovedí a na kvalitatívnom teoretickom výskume s cieľom pokryť zvyšné krajiny. Na účely evaluácie sa v správe považuje za prístupný taký spôsob hlasovania, ktorý zaručuje, že akákoľvek NS osoba môže voliť na rovnakom základe s inými osobami, nezávisle od vonkajšej pomoci a tajne.

V správe sa rozoberá sedem rozličných spôsobov hlasovania v minimálne jednej európskej krajine. Vo všetkých 45 krajinách predstavuje štandardný spôsob hlasovania hlasovací lístok v čiernotlačovej forme. Len v dvoch z krajín, ktoré sa zúčastnili prieskumu, nie je možné voliť s asistentom. V 20 krajinách je možné voliť vopred rozličným spôsobom pri rozličných skupinách ľudí. Hlasovanie mimo volebnej miestnosti korešpondenčnou formou v rámci krajiny je možné v 10 krajinách, kým hlasovanie prostredníctvom prenosných volebných urien je možné v 20 krajinách. Hlasovanie s použitím šablóny sa umožňuje v 14 krajinách. Hlasovanie prostredníctvom splnomocnenca je umožnené v piatich krajinách. Elektronické hlasovanie sa praktizuje v štyroch krajinách. Expertný prieskum EBU jasne ukazuje, že medzi možnými a želanými spôsobmi hlasovania pre NS osoby je nerovnováha. 79 % z nich uprednostňuje elektronické hlasovanie, 71 % hlasovanie cez internet a 67 % hlasovanie pomocou šablóny.

Odborníci z EBU v správe uvádzajú aj množstvo problémov týkajúcich sa súčasných spôsobov hlasovania. Jednou z prekážok prístupnosti volieb sú rozdielne pravidlá pri jednotlivých volebných zákonoch. Je tak menej pravdepodobné, že volební úradníci budú ovládať a uplatňovať všetky ustanovenia. Ďalej ide o problémy súvisiace s hlasovacími lístkami, ktoré sú často príliš zložité a veľké na to, aby sa dali používať s kompenzačnými pomôckami. Problematické je aj praktické implementovanie rozličných spôsobov hlasovania, napríklad keď nie sú šablónami pre NS voličov vybavené všetky volebné miestnosti. Odborníci z EBU okrem iného hlásia aj problémy s informovanosťou volebných úradníkov o zákonných právach a praktických nástrojoch pre NS voličov.

Pokiaľ ide o hlasovanie na papierovom hlasovacom lístku, v správe sa poznamenáva, že je neprístupné pre väčšinu NS voličov. Nevidiaci volič nedokáže identifikovať jednotlivé prvky hlasovacieho lístka a samostatne označiť svoje preferencie či možnosti. Hlasovanie na papierovom hlasovacom lístku však možno v zásade sprístupniť pre niektorých slabozrakých voličov. Vyžaduje si to primeranú veľkosť fontu a kontrast, ale aj lupu v kabínke či dobré svetelné podmienky.

Čo sa týka hlasovania s pomocou asistencie, v správe sa uvádza, že ide o najpoužívanejší spôsob sprístupnenia volieb pre osoby so zdravotným postihnutím. Implementácia hlasovania s pomocou asistenta sa v Európe výrazne odlišuje, pokiaľ ide o dva parametre.

Prvý sa zameriava na výber asistenta, v tomto prípade by si voliči mali mať možnosť vybrať úplne slobodne. Druhý pracuje s požiadavkami na dokumentáciu potrebnú na hlasovanie s pomocou asistenta, v tomto prípade sa odporúča mať ich čo najnižšie. V každom prípade však hlasovanie s pomocou asistenta obmedzuje nezávislosť a určite bráni tajnému hlasovaniu.

Čo sa týka hlasovania pomocou šablóny, v správe sa poukazuje na rozdiely vo výrobe a distribúcii šablón, na rozdiely v tvare šablón a hlasovacích lístkov, ako aj v prezentácii obsahu lístkov. Šablóny by sa mali vyrábať centrálné a v dostatočnom časovom predstihu. Mali by byť v Braillovom písme a zároveň v reliéfnom písme dostatočnej veľkosti a kontrastu. Rovnako je potrebné používať jednotnú šablónu aj pri výrobe hlasovacích lístkov a mali by sa pripraviť aj audio súbory, ktoré by sa sprístupnili NS voličom online ešte pred voľbami. Pri volebných systémoch, kde sa od voliča vyžaduje napísať číslo, alebo v prípade NS voliča, ktorý má problémy s motorikou, je vhodným výberom pečiatka. Využitie šablóny je však obmedzené, nakoľko neumožňuje prečiarkovanie, dopĺňanie či zmenu poradia kandidátov. Hlasovanie pomocou šablóny poskytuje značnú nezávislosť a v zásade zaručuje tajnosť hlasovania.

Pokiaľ ide o hlasovanie vopred, v správe sa tvrdí, že tento typ hlasovania odbúrava stres z hlasovania v deň volieb a poskytuje NS voličom dostatok času na informované rozhodnutie bez nátlaku. Pri tomto type hlasovania je tiež potrebné zahrnúť čo možno najviac doplnkovej dokumentácie či požiadavky na registráciu. Hlasovanie vopred je vhodné len v prípade, že je umožnené všetkým voličom a jeho prístupnosť závisí od dostupnosti ďalších nástrojov, napríklad šablón.

Čo sa týka hlasovania mimo volebnej miestnosti, v správe sa uvádzajú dva úplne odlišné spôsoby hlasovania bez fyzickej prítomnosti vo volebnej miestnosti, konkrétne korešpondenčné hlasovanie a prenosné volebné urny. Bez ohľadu na rozdiely medzi nimi možnosť hlasovať mimo volebnej miestnosti by mali mať všetci voliči. Mali by sa zrušiť zložité postupy žiadania o tento spôsob hlasovania. Je pravdepodobnejšie, že vhodné prostredie bude mať NS volič vo svojom domove, napríklad čo sa týka podmienok osvetlenia. Ak sa hlasovanie mimo volebnej miestnosti skombinuje s inými spôsobmi, má veľký potenciál zvýšiť nezávislosť hlasovania, môže však ohroziť jeho tajnosť.

Elektronické hlasovanie je poslednou alternatívnou metódou hlasovania. Jeho praktická implementácia sa môže líšiť v používaní hlasovacích zariadení, v procese hlasovania, ako aj v dizajne hlasovacích zariadení a elektronického hlasovacieho lístka. Odporúča sa vybaviť hlasovacími zariadeniami všetky volebné miestnosti, aby sa zachytil čo najväčší počet NS voličov. Hlasovacie zariadenie aj hlasovací lístok musia byť z hľadiska prevádzky prístupné vrátane prevodu textu na reč, braillovského výstupu, zvukového potvrdzovania a taktilných tlačidiel. Elektronické hlasovanie poskytuje krajinám s komplexnými volebnými systémami aj výhody, pretože napríklad činnosti ako Prečiarkovanie, dopĺňanie či poradie kandidátov možno vykonať jednoduchšie prostredníctvom elektronického rozhrania. V takomto prípade nezáleží, či je zariadenie napojené na klávesnicu počítača, telefónu alebo prístroj s niekoľkými tlačidlami. Elektronické hlasovanie zaručuje rovnosť volieb, ak sa umožní všetkým voličom. Ak je prístupné, zaručuje aj úplne nezávislé a tajné hlasovanie.

Implementácia všetkých spomínaných spôsobov hlasovania závisí od povedomia volebných úradníkov. K zvyšovaniu povedomia prispieva, ak majú všetky voľby rovnaké pravidlá, avšak bez ohľadu na to je potrebné volebných úradníkov informovať o ich povinnostiach v deň volieb. Zvyčajne sa to realizuje prostredníctvom školení. Aj napriek tomu však 34 krajín vo svojej volebnej legislatíve neuvádza žiadne požiadavky na odbornú prípravu. Jedenásť krajín uvádza požiadavky na odbornú prípravu, avšak v ich legislatíve sa ako ich súčasť neuvádzajú politické práva ľudí so zdravotným postihnutím. V dôsledku toho volební úradníci nevedia, ako zaručiť prístupnosť tohto politického procesu pre NS občanov. Dobrým nástrojom na vytváranie a udržiavanie povedomia volebných úradníkov je nepretržitá spolupráca s organizáciami nevidiacich a slabozrakých ľudí v jednotlivých krajinách.

V závere správy sa uvádza pozorovanie, že proces volieb nie je úplne prístupný v žiadnej európskej krajine. Aj napriek tomu sa však poukazuje na 26 príkladov dobrej praxe, ktoré môžu pomôcť vybudovať skúsenosť NS voličov s rovnoprávnejšími, nezávislými a tajnými voľbami. Aj keď majú NS voliči stále možnosť využívať hlasovanie s pomocou asistenta, nemala by byť jedinou, ako tomu je v 58 % krajín, v ktorých sa realizoval prieskum. Aby prístupné alternatívne volebné metódy fungovali v plnej miere, je potrebné, aby boli volební úradníci aj naďalej informovaní o existujúcich

právných ustanoveniach a potrebách NS voličov. Alternatívne spôsoby hlasovania majú potenciál zvýšiť prístupnosť volieb. Ako také môžu výrazne prispieť k implementácii článku 29 Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím v Európe.

O SPRÁVE K PROJEKTU AVA

Úplná správa o projekte AVA, rovnako ako ďalšie jazykové mutácie zhrnutia sú k dispozícii na [stránke EBU o prístupných voľbách](#).

Správu o projekte AVA vypracovali v mene Európskej únie nevidiacich Benedikt vaň deň Boom (DBSV – Nemecká federácia nevidiacich a slabozrakých) a Dana dne Kolt (Oogvereniging – Únia nevidiacich a slabozrakých Holandska).

Za všetky chyby vyskytujúce sa v správe sú výhradne zodpovední autori.

Pre otázky o správe a prístupných voľbách využite kontakt:

Antoine FOBE
Vedúci oddelenia kampaní EBU
Európska únia nevidiacich
E-Mail: ebucampaigning@euroblind.org

Správa bola finančne podporená programom Európskej únie Práva, rovnosť a občianstvo.

KONIEC DOKUMENTU